

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗМІНЮЮЧОМУ СВІТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Воронкова В.Г. (м. Запоріжжя)

Анотація

В статті дається аналіз функцій держави в умовах змінюючого світу – євроінтеграції, глобалізації, розвитку ТНК; умови досягнення сталого економічного розвитку; відносин ТНК і національних держав, виконання державою економічних і соціальних функцій; соціального типу держави та оптимізації індикаторів соціальної держави, підтримки процесу економічних перетворень в Україні, аналіз поглиблення процесу асиметричної взаємозалежності.

Ключові слова

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ, ТНК, ЄС, НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА, ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ, СТАЛИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, СТАЛЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ, СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА, АСИМЕТРИЧНА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ, НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Вступ

Актуальність теми наукового дослідження свідчить, що процеси глобалізації набувають всеохоплюючого і незворотного характеру, що зумовлено тим, що в світі на перший план висуваються проблеми, які мають велику значущість для всієї світової спільноти, всіх народів і держав, і вони не можуть бути вирішені окремою державою. Це проблеми суспільної безпеки, боротьби з міжнародним тероризмом, наркобізнесом, вирішенням екологічних питань, захистом загальнолюдських цінностей, в т.ч. прав і свобод людини.

Мета статті:

- проаналізувати функції держави в умовах змінюючого світу;
- визначити сучасні процеси глобалізації, що впливають на реалізацію економічної функції держави;
- обґрунтувати вплив глобалізації на політичні функції держави;
- уточнити процес взаємовпливу ТНК на національні держави;
- виявити нові проблеми взаємозв'язків ТНК і національних держав;
- визначити умови формування соціальної держави;
- дослідити процеси сталого економічного розвитку та сталого економічного зростання.

Обговорення проблеми

В політичній та філософській літературі справедливо відмічається, що глобалізація вносить зміни в саму концепцію цивілізації, оскільки загроза ядерної катастрофи вперше в історії ставить питання про самовиживання людства. Звідси пере всіма державами стоїть задача формування нового світового порядку (світопорядку), який забезпечував би безпеку всіх народів і країн,

сприяв би їх співробітництву на принципах гармонізації національних і міжнародних інтересів. Отже, процеси глобалізації сприяють єдності держави і вносять серйозні зміни в їх внутрішню і зовнішню політику, сприяючи укріпленню світового порядку з метою вирішення глобальних проблем сучасності. Проте глобалізація несе в собі не тільки позитивні, але і негативні наслідки (Дж. Стігліц „Глобалізація та її розчарування”, 2000). Велика різниця між швидко зростаючими капіталами американських підприємців і погіршення економічного стану в країнах „третього світу”, а також в посткомуністичних країнах, слугує причиною міцного антиглобалістського руху. І хоча ряд економістів і політиків пояснюють негативні наслідки глобалізації суб’єктивними факторами, наприклад, помилками в діяльності Міжнародного валютного фонду, все ж таки ринкова економіка з її механізмами конкуренції, намаганнями добути максимально можливий прибуток, протиборством окремих корпорацій і країн, наявністю взаємовиключних інтересів, перетворює такі вимоги політики глобалізації, як скоординованого впливу на світову економіку, прозорість економічної діяльності держав. Зростання впливу глобалізації на життя всіх держав не може не впливати на внутрішні і зовнішні функції держави. В юридичній і політологічній літературі відмічається така важлива тенденція в розвитку внутрішніх функцій держави як інтернаціоналізація, тобто надання внутрішнім функціям значного міжнародного аспекту, його тісної взаємодії з внутрішнім середовищем, взаємозв’язок внутрішньої і зовнішньої політики держави. Звідси випливає, що внутрішні функції держави не можуть розвиватися виключно на власній основі, визначатися цілями, задачами, які базуються тільки на національному інтересі без врахування інтересів міжнародної спільноти. Адже жодна держава не існує ізольовано без інших держав, всі вони взаємопов’язані узами міжнародної спільноти, необхідністю приймати участь у вирішенні глобальних проблем. Отже, повинні узгоджувати свої інтереси з загальними інтересами даної спільноти. Так, глобалізація вносить певні зміни в зміст політичної функції з точки зору обов’язків держави забезпечувати оптимальні умови для всебічного і найбільш повного розвитку інститутів демократії і демократичного управління суспільством. Слід погодитися з проф. І.І. Лукашуком, що „в наш час відбувається глобалізація демократичних цінностей. Демократія вважається принципом всезагального значення. Право на неї стає глобальним правом, яке в зростаючій мірі буде підтримуватися міжнародною спільнотою в цілому [2, 23]. У вітчизняній політологічній літературі утвердилася теза про те, що головну спрямованість політичної функції сучасної держави складає забезпечення народовладдя. В контексті реалізації політичної функції держави заслуговує на увагу проблема державного суверенітету, забезпечення

якого складає важливий аспект аналізованої функції. Викликає заперечення теза про те, що перед вирішенням глобальних проблем відступає і суверенітет окремої держави [_, 545]. З'явилася навіть нова категорія „міжнародно-правовий суверенітет” [_, 20], що являє собою один із негативних проявів глобалізації. Як свідчить аналіз, теза про відмовлення від державного суверенітету рівнозначно відмові від принципу територіальної цілісності. Тому глобальні інтереси не можуть привести до заперечення верховенства державної влади на своїй території. Інша справа, що сама держава, виходячи із загальнолюдських, загальнопланетарних інтересів, добровільно погоджується на самообмеження своїх прерогатив, так як неминуче силове втручання держав, які володіють економічною і військовою могутністю, в справи інших країн. Державний суверенітет – не архаїзм минулих епох, а актуальна політична категорія нашого часу, тому міжнародна спільнота не може переступати межі державного суверенітету. Демократія базується на вільній волі народу визначати свої власні політичну, економічну, соціальну і культурні системи, на бажанні народу жити по своїм звичаям, законам, релігійним нормам, вибирати близький по духу державний устрій, встановлювати відповідний політичний режим, у противному разі неминуче нав'язування іншим народам свого образу життя, своїх цінностей і сприйняття світу.

Сучасні процеси глобалізації істотним чином відображаються на реалізації економічної функції держави, що зумовлено тим, що глобалізація передбачає перш за все інтернаціоналізацію ринків, посилення впливу транснаціональних корпорацій, утвердження панування наддержавних структур, які створюються в результаті економічної інтеграції держав. Названі процеси, в свою чергу, серйозно скорочують можливості управління національною економікою зі сторони держави. Транснаціональний капітал набирає сили в регулюванні глобальної економіки і при бажанні може розвалити ринок будь-якої держави. Негативні наслідки глобалізації в сфері економіки дають підстави деяким вченим затверджувати, що процеси глобалізації „вимивають основу економічної функції держави і ставлять саме існування держави як політичного інституту під сумнів. Вони виводять із сфери впливу держави значний функціональний сектор [_, 62,63]. Не можна не погодитися з тим, що глобалізація економіки різко загострила конкуренцію і подальше поглиблення міжнародного розподілу праці. Упровадження нових виробничих інформаційних технологій актуалізує проблему уточнення економічної функції сучасної держави, пошуки нових форм його економічної політики. Проте, незважаючи на зусилля в результаті економічної інтеграції транснаціональних корпорацій, продовжує залишатися зацікавленість окремих держав в стабільному розвитку національної економіки, в максимальній концентрації можливостей країни у

вирішенні пріоритетних задач будівництва ефективного внутрішнього господарства [1, 116]. Отже, в умовах глобалізації зберігається такий аспект економічної функції держави, як державна гарантованість економічної діяльності при загостренні конкуренції (монополізму), охорона прав споживачів від недоброякісного споживача, визначення правових основ ринку, забезпечення рівноправності всіх форм власності, правовий захист.

Головним суб'єктом сучасного світовлаштування, світових ринків, товарів, послуг і капіталів, виступають національні держави і ТНК. При цьому транснаціональний бізнес, який контролює до 60% світового товарообороту, не тільки якісно протидіє економічній могутності і впливу національних державних структур, але все більше перетворюється в самостійну самовідтворюючу економічну підсистему світової економіки із своєю власною структурою, економічними і організаційними взаємозв'язками, що обслуговують рух товарів, послуг, технологій. Ключове питання європейської геополітики в останні роки – питання, чи зможе об'єднана Європа стати на противагу США в реальному світі. Незважаючи на те, що процес інтеграції йде повільно і суперечливо, вже сьогодні очевидно, які безпрецедентні можливості інтеграція відкриває у сфері економіки, політики та оборони. Процес створення Європейського Союзу і єдиної європейської валюти дозволив зблизити основні показники економічного і воєнного розвитку європейських країн та США, проте суперечності стратегічного характеру при цьому не зникли, а навпроти, загострилися. Експерти вважають, що сукупна економічна могутність країн Західної Європи на початку ХХІ століття фактично зрівнялася з американськими показниками – 19,8 % - світового ВВП, США – 21%. Сьогодні по рівню населення Європа перевершує США на 40%, частка ЄС в світовому експорті безперервно зростає і вже сьогодні значно перевершує частку США (37%-ЄС, 13,5 % - США).

Співвідношення показників США і ЄС в 2000 р. і в майбутньому

Показник	США	ЄС-15 країн	ЄС-27	ЄС і Туреччина
Населення, млн.	273	380	480	545
ВВП, трл. дол.	9,3	8,5	9,2	9,6
ВВП на душу, тис. дол.	31,5	21	15	14,8
Військові витрати млрд. дол. (%)	290 (3,4)	170 (1,85)	222 (2)	230 (2,06)
Загальний експорт, трлн. дол. (% у світовому експорті)	0,9 (16,5)	2 (37)	2,2 (40)	2,23 (40,7)
Загальний імпорт, трлн. дол. (% у світовому імпорті)	0,76 (13,5)	2 (36)	2,15 (38)	2,17 (39)

Згідно з прогнозами європейських аналітиків, сучасні тенденції свідчать про те, що США і ЄС знаходяться на порозі

широкомасштабного торгового та економічного конфлікту. Це відбувається через те, що євро відволікає значні фінансові потоки з американського ринку, ускладнює дефіцит американського бюджету, стає сильним конкурентом долару в міжнародних розрахунках, послаблює США в її намірах диктувати фінансові ціни на нафту та інші сировинні матеріали. Деякі американські експерти висловлюють передбачення, що єдиний валютний союз може перетворити засновану на пануванні долара світову фінансову систему в новий двохполюсний світ „долар-європорядок”. Сучасна зона єдиної європейської валюти – найбільша в світі зона багатих країн – споживачів дорогих товарів світового ринку. В 1999 р. єврооблігації склали 44% всіх облігацій, які вийшли в світі, в той час як на долар прийшлося 43%. Європейський Союз здійснює безперервну торгову експансію, уклавши угоди про асоціації з 80 країнами.

Сфера дії транснаціонального капіталу – національні економіки, які все більше втрачають свою відтворюючу цілісність, так як з'являється інтеграційна єдність ЄС як самоутворюючої системи. Процес економічної транснаціоналізації дає можливість для гострих теоретичних дискусій щодо „зникнення” держави, перетворюється на „нічного сторожа”, до розмивання функцій національної держави в умовах глобалізації. Проте, як свідчить аналіз, держава не залишається незмінною, змінюється її стан в системі глобалізованої економіки, її внутрішньо-національні функції, взаємовідносини з іншими глобальними „гравцями”. Національно-державна відокремленість набуває нової якості під впливом глобалізації; при цьому держави активну участь приймають в глобальному процесі, формують інтеграційні союзи, на колективній основі захищають їх національні інтереси. Втягнення держав в глобальний відтворювальний процес відбувається шляхом переведення значної частини їх зовнішньоекономічних зв'язків у внутрішньогосподарський оборот транснаціональних компаній. ТНК, таким чином, здійснюють рішучий вплив на стан і функції держави в глобальній економіці. Біля 500 ТНК, які складають основу світогосподарської системи, контролюють до половини світового промислового виробництва, більше 60% світового зовнішньоторгового обороту і приблизно 4/5 ліцензій і патентів на нову техніку.

Геоелекономічна і геополітична ситуація сучасного світу сильно корегує функції і повноваження сучасної держави, яка є носієм неоднакових повноважень і функцій через різні їх економічні та політичні потенціали. В той же час транснаціоналізація не є процесом, який рівномірно охоплює всі держави, тому слід розрізняти вплив транснаціоналізації на економіку країн розвинених і тих, що розвиваються. Перш за все слід звернути увагу на особливий характер відокремлення транснаціонального капіталу, який йде шляхом впровадження його у відтворюючі взаємозв'язки

національних економік. Внаслідок цього відбувається розрушення відтворюючої цілісності національних комплексів і формуються нові галузеві національні і глобальні пропозиції. При цьому глобальні взаємозв'язки транснаціональних структур створюють другу, наднаціональну сітьову економіку, не прив'язану жорстко до територій і тому рухому, змінючу, ту, що є основою глобальної економіки. Тому національна економіка, яка залишається на території будь-якої держави, вже не може називатися господарським комплексом, а включається у верхній шар транснаціональних відтворювальних зв'язків та обмінів. Світовий банк у 1997 р. опублікував звіт експертів, присвячений аналізу зміни ролі держави в розвитку економік різних країн в умовах глобалізації („Держава в змінюючому світі”), в якому відмічається, що сьогодні значно змінилися функції держави, а без ефективної держави стійкий економічний і соціальний розвиток неможливий („Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии. 1997. - Всемирный банк, 1997).

Як свідчить аналіз ролі держави у становленні сталого розвитку суспільства, відносини ТНК і національних держав набувають багатоскладний характер і свідчать про неспівпадання інтересів та асиметрію влади двох головних глобальних суб'єктів, в основі яких асиметрія економічних і адміністративних потенціалів сторін. Держава продовжує залишатися структурозумовлюючим суб'єктом світової системи, зберігаючи юридичні права регулювання внутрішньої соціально-економічної сфери і правосуб'єктності відносин у зовнішньоекономічній діяльності ТНК, уособлюючи економічну міцність і структурну владу глобального капіталізму, проводячи свою політику через міжнародні організації – МВФ, ВТО, Всесвітній банк.

Міжнародні інститути (МВФ, ВБ, ВТО) упроваджують в практику правила вільного обміну, підтверджуючи принципи лібералізму, добиваючись вирівнювання конкурентних умов для діючих на глобальному ринку „акторів”. Сучасна держава слідкує за дотриманням умов справедливої конкурентної боротьби і приймає в цих цілях участь у міжнародних організаціях, заключає угоди з іншими країнами, здійснює захист внутрішнього ринку, створює більш благоприємні умови для своїх корпорацій. Останнім часом ТНК, просуваючи принципи вільного обміну, лібералізації руху капіталів, товарів, послуг намагаються отримати багаточисельні гарантії захисту власних інтересів. До них відносяться гарантії капіталовкладень і захисту прав власності шляхом стандартизації норм, що регламентують діяльність ТНК в країнах. До середини 90-х р.р. країни уклали 1500 двохсторонніх угод, якими регламентувалися відносини ТНК і держав, в контексті яких основні напрямки розвитку відносин зводяться до наступного:

- подальша лібералізація режимів торгівлі та інвестицій в сфері високих технологій та послуг;
- охорона інтелектуальної власності;
- відміна обмежень в діяльності транснаціонального капіталу;
- створення спеціальної сфери послуг для прямих іноземних інвестицій;
- лібералізація ділової активності;
- встановлення однакового режиму для іноземних і вітчизняних компаній.

Під впливом конкуренції країни змушені були йти все далі по шляху лібералізації і відкриття внутрішніх ринків для іноземних інвесторів. До 1998 р. в 60 країнах було прийнято 145 змін нормативного характеру, якими регулюються іноземні інвестиції, із них 136 були направлені на лібералізацію режиму і тільки 9- на посилення державного контролю. Головна функція ТНК – це перенесення досягнень НТР і створення передумов для формування світового ринкового господарства на основі упровадження загальних стандартів, норм, вимог до якості товарів, науково-технічних послуг в країнах, що розвиваються. Тим самим за допомогою ТНК були закладені основи інтенсивної інтернаціоналізації виробництва, на основі яких розвиваються сучасні глобальні економічні процеси. До благоприємних наслідків присутності ТНК в розвинених країнах відносяться: приплив капіталу і розширення інвестицій, зростання експорту, передача передового досвіду управління, розповсюдження нових технологій, зростання кваліфікації і доходів місцевих працівників, розширення виробничої бази національних підприємств, втягнутих у кооперативні зв'язки. Проте, відносини ці далекі від гармонійних, а вплив ТНК на економіку розвинених країн через „асиметрію влади” провокує конфліктні ситуації, так як конкуренція із конкуруючої перетворюється на пригноблюючу. Діяльність ТНК в розвинених країнах не піддається державному і ринковому контролю зі сторони урядів, що використовується для отримання односторонніх вигод.

Таким чином, взаємодію ТНК і національних держав слід охарактеризувати як співробітництво та конкуренцію, в процесі яких зростає „асиметрія економічної влади” на користь ТНК, що потребує зусиль державного регулювання зовнішньоекономічного блоку національної економіки і участі держави в розробці колективних міжнародних угод по урегулюванню діяльності ТНК. При цьому необхідно враховувати, що змінюються методи, форми роботи, організаційні структури і характер конкуренції діючих на глобальному ринку великих корпорацій. Лідирують ті структури, які в найбільшій мірі, володіють гнучкістю, адаптивністю до плинних умов ринку, схильністю до інновацій; апробуються нові стратегії та організаційні структури ТНК, у т.ч. у взаємовідносинах з державою. Держава при

цьому залишається „несущою” інституційною конструкцією глобальної економіки та її політичної організації; частина її функцій або відмирає, або трансформується; в наддержавні органи передаються функції по координації багатостороннього співробітництва. Із традиційних економічних функцій залишаються такі функції:

- необхідність забезпечення зовнішньоекономічної стійкості та ефективності;
- нормативно-правове регулювання;
- стимулювання структурних перетворень;
- стимулювання науково-технічного прогресу та інноваційних змін;
- розвиток охорони здоров'я, освіти, культури;
- регулювання соціальних проблем.

Проте сукупність цих функцій в розвинених країнах, що розвиваються, і можливості їх використання різноманітні.

Як свідчить аналіз, процес структурування планети навколо трьох полюсів – США, Японія та Європа – це результат діяльності транснаціонального капіталу, процес, який експерти називають „глокалізація”. Взаємодія і протистояння держави і ТНК - це вираження суперечностей між глобальним і локальним, а точніше між об'єктивною тенденцією до інтернаціоналізації суспільного життя і тенденцією до збереження національної відокремленості і культурної ідентичності країн і народів. На сучасному етапі проблема сталого економічного зростання є однією з найскладніших проблем сучасної ролі держави. Для розвитку сучасного українського суспільства стале економічне зростання є головною економічною і політичною метою, одним із основних стратегічних пріоритетів відповідно стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 роки .

Комісія ООН з розвитку та навколишнього природного середовища визначає сталий розвиток як такий, що, забезпечуючи потреби нинішнього покоління, водночас не позбавляє майбутні покоління можливості задовольняти власні життєво необхідні ресурси. Сталий економічний розвиток – стабільний, узгоджений і довготривалий розвиток економічної системи, соціальної та економічної сфер на основі довгопідтримуваного використання ресурсів для забезпечення потреб нинішнього покоління з водночас не позбавленням майбутніх поколінь можливості задовольняти власні життєво необхідні потреби [___, 65]. Результатом сталого економічного зростання може бути перехід економічної системи до вищого якісного стану, якщо її параметри є вищими порівняно з базовими (нормативними), а під впливом факторів сталого економічного зростання економічна система залишається цілісною і структурно збалансованою. Довгострокове стале економічне зростання забезпечується за рахунок зменшення частки невідновлюваних природних ресурсів, що досягається більш ефективним їх Роль держави в змінюючому світі та її вплив на становлення сталого розвитку суспільства

використанням, переходом на відновлювані ресурси при мінімізації шкідливого впливу процесів виробництва на довкілля. Стале економічне зростання – збільшення обсягів виробництва суспільного продукту на основі розширеного відтворення та якісного удосконалення факторів виробництва при ефективному використанні ресурсів та збереженні природного середовища з метою найбільш повного задоволення економічних та соціальних потреб нинішнього та прийдешнього поколінь з урахуванням прогресивних стандартів життя людей.

Відповідно до класифікації Еспін-Андерсен пропонує такий поділ зарубіжних країн за типами соціальної держави:

1. Ліберальні-соціальні держави – Австралія, Великобританія, Канада, США, Швейцарія, Японія.

2. Консервативні соціальні держави – Австрія, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Фінляндія, Франція.

3. Соціал-демократичні соціальні держави – Данія, Норвегія, Швеція.

Соціальний тип держави передбачає дотримання принципу соціальної справедливості через: рівність соціальних прав усіх громадян; забезпечення системи мінімальних соціальних гарантій; більшу винагороду за більшу працю, яка здійснюється соціально схвальними засобами. Таким чином, одним з пріоритетних завдань соціальної політики на всіх рівнях не залишається лише збереження рівності прав громадян та соціальний захист, а й, головне, створення умов для ефективної праці. Найбільш гострою проблемою, від розв'язання якої значною мірою залежить успішність входження нашої країни до європейської спільноти, є мінімізація економічних і особливо соціальних негараздів, які дуже болісно відбиваються на основній масі громадян. Значна частина населення нині фактично втратила конституційно закріплені базові засади свого існування (право на безкоштовне медичне обслуговування, безкоштовну вищу освіту, достойну винагороду за працю та культурний розвиток) і пізнала бідність. Особливістю розшарування населення сьогодні є відсутність достатньо міцного прошарку середнього класу, який споконвічно виступав гарантом соціальної стабільності та прогресу і сприяв утвердженню інститутів громадянського суспільства.

Перед українською молодого державою стоїть надзвичайно важливе завдання: в процесі трансформаційних перетворень обрати саме ту модель розвитку, яка найбільше відповідатиме її можливостям. Але при цьому недоречні популістські загравання на соціальних потребах людей, їх декларування, не підкріплені економічною спроможністю держави, які не тільки наблизять Україну до європейської інтеграції, але й посилять недовіру народу до неї. Слід оптимізувати такі індикатори соціальної держави, які сприяють євроінтеграційному вибору України: масштаби захисту населення від стихійних ринкових сил і недостатнього рівня доходів; масштабність

соціальних прав і соціальної підтримки; питома вага недержавних асигнувань на соціальні програми; масштаби індивідуального (колективного) фінансування соціальних програм; масштабні диференціації системи соціального забезпечення; масштаби гарантій забезпечення повної зайнятості населення; досягнення гідного життя людини на засадах справедливості.

Спільна стратегія модернізації соціального захисту в Україні має чотири головні цілі:

- 1) зробити систему соціального захисту більш сумісною з політикою ринку праці;
- 2) розв'язати проблему демографічного старіння;
- 3) боротися проти соціальної ізоляції;
- 4) зберегти високу якість медичного обслуговування, не збільшуючи витрат.

Модернізація європейської соціальної моделі є неодмінною умовою вирішення найважливішого завдання ЄС – перетворитися у найбільш конкурентоздатну економічну систему, яка здатна до стійкого економічного зростання з високою зайнятістю та соціальною згуртованістю. Підтримка процесу економічних перетворень в Україні зводиться до наступного: 1) ЄС зобов'язується підтримувати зусилля України у створенні середовища, сприятливого для ділової діяльності, та підтримувати Україну в здійсненні соціально-економічних реформ; 2) ЄС настійно закликає Україну посилити заходи, спрямовані на побудову функціонуючої ринкової економіки шляхом ефективніших структурних економічних та адміністративних реформ; 3) сприяти залученню та захисту внутрішніх та іноземних інвестицій, які відіграють ключову роль у розвитку України; 4) Європейський Союз та Україна поділяють зацікавленість у збереженні стабільності та безпеки у вільній та демократичній Європі.

Таким чином, глокалізація являє собою глобалізацію локального і локалізацію глобального, що виражає ідею напруги між локальними і глобальними культурами. В 90-і р.р. регіональні економічні об'єднання переживали бум, який називали різними термінами: „новий регіоналізм”; „другий регіоналізм”, „блокова стратегія”, „мікрорегіоналізм”, „фрагментація світу”, „глокалізація”, „регіональна полісистемність”. Під нею слід розуміти новий характер взаємодії двох інтеграційних процесів (на глобальному і регіональному рівнях), що структурують світ, взаємодія різних інтеграційних об'єднань, а також їх вплив на положення країн, що включаються в інтеграційні союзи. Економічна диференціація країн вже привела до утворення трьох „центрів сили”, трьох макрорегіонів:

- 1) Європа з „ядром” у вигляді Євросоюзу;
- 2) Східна Азія з центром Японія;
- 3) Східна Америка (США).

Провідні макрорегіони є основними рушійними силами глобалізації в різній мірі, втягуючи в орбіту свого впливу інші держави. Структура глобальної економіки являє собою сукупність макрорегіонів з інститутами більшого чи меншого масштабу, що включені в глобальні економічні організації (ВТО, МВФ, ВБ), різні узгоджувальні і координуючі інститути. Функціональні тісні зв'язки цих центрів між собою утворюють „ядро” всієї глобалізованої економіки. Структура глобальної економіки складається із макрорегіонів з їх внутрішньою диференціацією, що отримала назву „локалізації”. Внутрішня нестабільність витікає з того, що глобалізація порушує співіснування територіального і функціонального принципів, що відтворюється на вищому ешелоні глобальної економіки – її „ядерних” центрах влади. Саме постіндустріальний акцент визначає технологічні, соціально-економічні, організаційні і управлінські параметри і стандарти світогосподарських і інтеграційних процесів, а концепція взаємодії національних господарських комплексів змінюється новою управлінською вертикаллю: глобальні наднаціональні інститути – регіональні інтеграційні об'єднання – національні держави – локальні внутрішньогосподарські утворення. Ця нова управлінська вертикаль породжує якісно новий рівень планетарної економічної взаємозалежності на основі використання найновіших комунікаційних технологій, лібералізації, переміщення факторів виробництва, ліквідації багатьох протекціоністських бар'єрів, підвищення ролі міжнародних економічних організацій. В дослідженні сучасних світогосподарських інтеграційних процесів переважають дві позиції:

1) отожднення глобалізації із всезагальним „інтегруючим” напрямком розвитку;

2) глобалізація аналізується в аспекті дезінтегруючих тенденцій, що породжують нерівність та суперечності;

3) суперечливе співіснування інтеграційних і дезінтеграційних процесів.

Взаємодія та взаємозв'язки, розповсюджуючись на все нові сфери людської діяльності, у кінцевому рахунку формують всеохоплюючий взаємозв'язок складових частин глобальної системи. В 2001 р. була розроблена концепція про асиметричність відносин країн різного рівня (Нобелівська премія з економіки за 2001 р.), що була підкріплена аналізом не тільки кількісних показників економічної діяльності двох груп країн, але і відмінностей їх в доступі до сучасних і зверхсучасних „hi-tech” технологіям, в сфері яких монопольне положення центру не тільки зберігається, але й посилюється. Асиметрична взаємозалежність поглиблюється, так як зберігається залежність індустриальних країн від поставок країн, що розвиваються, в якості ринків збуту. Ця залежність є асиметричною, так як значно слабкіша і може бути частково диференційована по географічним напрямкам або технологічно трансформована на основі досягнень

науково-технічного прогресу і більш уразлива економічно, через коливання світової кон'юнктури.

Висновки

1. Незважаючи на засилля в результаті економічної інтеграції ТНК, продовжує залишатися зацікавленість окремих держав в стабільному розвитку національної економіки, в максимальній концентрації можливостей країни на вирішення пріоритетних задач будівництва ефективного внутрішнього господарства. Глобалізація економіки зміщує центр державного контролю за регулювання економічних процесів з макrorівня на регіональний і галузевий, а також на мікрорівень (підприємство). На мікрорівні слід прогнозувати тенденцію посилення впливу наддержавних економічних інститутів і концентрацію в них засобів економічного регулювання. Тим більше з держави не знімаються відповідальність за вироблення механізму, що дозволяє адаптуватися до плинних економічних відносин і забезпечити добробут власного суспільства задля подолання соціальних конфліктів і дестабілізаційних процесів.

2. Глобалізація „не вимиває” основу економічної функції держави; економічне навантаження національної держави не зменшується, а зростає в узгодженні національних інтересів суспільства з загальними інтересами міжнародної спільноти, так як від добробуту кожної країни залежить добробут людства в цілому, щоб перетворити позитивні передумови економічної інтеграції в реальність. Найбільшій трансформації під впливом глобалізації набуває соціальна функція, роль якої зводилася до зняття чи пом'якшення соціальних суперечностей в суспільстві шляхом використання цивілізованих засобів їх вирішення, а також досягнення достойних для життя людини умов через гарантування певного об'єму соціальних благ за рахунок держави.

3. Незважаючи на посилення взаємозалежності держав, набуття внутрішніми і зовнішніми функціями держави міжнародних аспектів, національна політика і національні інтереси продовжують домінувати у внутрішніх функціях. Ключові національні інтереси забезпечення порядку всередині країни, контроль за ресурсами, відповідальність держави за добробут всього населення, ефективність законодавства, податкової політики, стабільність внутрішнього розвитку і нарощування власної могутності направлені на самозбереження державного організованого суспільства. Ці інтереси є рушійною силою державної політики. В умовах глобалізації національні інтереси не втрачають своєї значущості, хоча ускладнюються, диференціюються, набувають нові аспекти і межі їх існування.

4. Поняття глобалізації ширше, чим поняття інтеграції. Інтеграція означає зближення політичної, економічної, правової, духовно-культурної систем декількох держав і регіонів в процесі

традиційної міждержавної співпраці. Глобалізація передбачає всеохоплюючий процес взаємодії і взаємовпливу практично всіх держав світу, але справа не тільки в об'ємі, але і в якості, формах і змісті такого взаємовпливу. Уявляється, що глобалізація має високий ступінь і глибину взаємопроникнення норм, ідей, правил співпраці, конкретних стандартів спілкування, проте можлива лише на високому рівні розвитку цивілізації, так як формує спільні цілі і довготермінові інтереси людства, на основі усвідомлення єдності світу перед зростаючою загрозою його виживання. Інтеграція великої кількості держав в єдину економічну систему, зростання взаємозалежності всіх країн світу і визначення загальнолюдських цінностей в якості головних орієнтирів в міждержавних відносинах не дають основ для утвердження, що на Землі встановиться світовий порядок, який характеризується однополярністю. В економічному і політичному розвитку країн зберігаються великі відмінності, які створюють перепони для налагодження співпраці промислово розвинених країн Заходу з країнами „третього світу” і країнами постсоціалістичного розвитку.

Джерела

1. Морозова Л.А. Влияние глобализации на функции государства // Известия Международной Академии наук высшей школы. – 2005. - №3 (33). – С. 88-99.
2. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век. – М.: Спарк, 2000. – С. 23.
3. Абдулаев М.И., Комаров С.А. Проблемы теории государства и права. – СПб.: Питер, 2003. – С. 545.
4. Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М.: 1998. – С.20.
5. Моро-Дефарж Филипп. Введение в геополитику. – Конкорд, 1996. – С. 112.
6. Страус А.Л. Униполярность – концентрическая структура нового мирового порядка и позиция России // Политические исследования. 1997. - №2. – С. 27-44.
7. Василенко И.А. Геополитика современного мира. – М.: Гардарики, 2006.
8. Герст Пол, Томсон Трехен. Сумніви в глобалізації. Міжнародна економіка і можливості керування. – Київ: Видавництво „К.І.С.”, 2002. – 306 с.
9. Гелд Дейвід, Мак-Грю Ентоні. Глобалізація / антиглобалізація. – Київ: Видавництво „К.І.С.”, 2004. – 180 с.
10. Воронкова В.Г. Глобалистика как наука о современном мире // Збірник наукових праць. Гуманітарний вісник запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя: ЗДІА, 2004. - №17. – С. 5-23.
11. Кочетов Э.Г. Глобалистика: Теория, методология, практика: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА, 2002. – 672 с.

12. Хантингтон Самюэль. Столкновение цивилизации. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
13. Толстоухов Анатолий. Глобалізація. Влада. Еко – майбутнє. – К.: Вид-во ПАРАПАН, 2003. – 308 с.
14. Анилионис Г.П., Зотова Н.А. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации. – М.: Международные отношения, 2005. – 676 с.
15. Ховард М. Изобретение мира / Пер. с англ. – М.: Московская школа политических исследований, 2002. – С. 87.
16. Панарин А. Искушение глобализмом. – М.: Эксмо-Пресс, 2002. – С. 64-65.
17. Валлерстайн И. После либерализма. – М.: УРСС, 2003. – С. 161.
18. Тэнгер М. Искусство управления государством. Стратегия для меняющегося мира / Пер. с англ. – М.: Альпина Паблицер, 2003.
19. Назарчук А. Этика глобализующегося общества. – М.: Директмедиа Паблицинг, 2002. – С. 320.
20. Гречко П.К. Концептуальные модели истории. – М.: Логос, 1995. – С. 23.
21. Бжезинский З. Великая шахматная доска. – М.: Международные отношения, 1999. – 256 с.
22. Кисельов М.М. Економічні зрізи глобалізації // Практична філософія. – 2002. - №1. – С. 111-122.
23. Неклесса А. Глобальный град: творение и разрушение // Новый мир. – 2001. - №3. – С. 127-152.
24. Андрущенко В.П. Історія соціальної філософії (Західноєвропейський контекст). – К.: Тандем, 2000. – 406 с.
25. Михальченко Н.И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы. – К.: Ин-т социологии НАНУ, 2001. – 440 с.
26. Бех В.П. Генезис соціального організму країни: Монографія. – 2-е вид., доп. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 288 с.
27. Предборська І.М. Теорія соціальної зміни і соціально-філософський аналіз. Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 – К.: КНУ, 1993. – 23 с.
28. Ткаченко Володимир. Наукові праці з філософії економіки. – Дніпропетровськ: 2005. – 184 с.
29. Маслов П.П. Оперативное управление социально-экономическими системами в условиях неопределенности. – Днепропетровск: Монолит, 2005. – 256 с.
30. Бицюра Юрій. До проблеми визначення понять сталого економічного зростання та розвитку // Економіст. – 2006. - №5. – С. 62-65.

Стаття надійшла 03.07.2006 р.